

Санела Д. Андрић¹
Срђан М. Милашиновић²
Криминалистичко-полицијска академија
Београд

УДК 343.54/.55(497.11)
343.61-058.83-055.2(497.11)
343.988-055.2(497.11)"2013/2017"
Преједни научни рад
Примљен 25/01/2018
Измењен 04/10/2018
22/10/2018
Прихваћен 22/10/2018
[doi: 10.5937/socpreg52-16351](https://doi.org/10.5937/socpreg52-16351)

НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА У ПОРОДИЦИ³

Сажетак: Насиље над женама у породици представља проблем који погађа наше друштво, у коме корени патријархалности и даље представљају извор (репродукције) родно заснованог насиља. У раду су представљена нека од домаћих истраживања насиља над женама у породици да би се видело на које облике насиља су она усмерена. Такође, на основу секундарне грађе описани су облици психичког, емотивног и економског насиља које жртве насиља теже препознају, па нису ни свесне да су му изложене. На основу података Министарства унутрашњих послова Републике Србије изложени су подаци о регистрованим делима насиља у породици у периоду од 2013. до 2017. године.

Кључне речи: породично насиље, жене

Увод

Насиље у породици је специфичан вид насиља који најчешће погађа жене и представља један вид манифестације дискриминације жена и одузимања основних људских права и слобода.⁴ Само схватање појма породичног насиља у прошлости није имало одговарајућу тежину, те се није довољно проблематизовало, како у теорији тако и у пракси (Miletić-Stepanović, 2005). Породични односи су посматрани као приватна ствар (Milić, 2007; Vasiljević, 2008) у коју држава и закон не треба да интервенишу, а случајеве насиља треба да регулишу муж и жена „између себе“. У Декларацији Уједињених нација о елиминацији насиља над женама наводи се да је насиље над женама манифестација историјски неједнаких односа између мушкарца

¹ sanela.andric@kpa.edu.rs

² srdjan.milasinovic@kpa.edu.rs

³ Рад је резултат рада на пројекту ИИИ 47017 "Безбедност и заштита организовања и функционисања васпитно образовног система у Србији (основна начела, принципи, протоколи, процедуре и средства)" који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

⁴ Право на неповредивост интегритета човека, право на личну слободу, слобода одлучивања о рађању деце и слично (опширније у: Simović & Zekavica, 2012, str. 296-304).

и жене, што је довело до доминације мушкараца и дискриминације и спречавања пуног развоја жена, као и да је насиље над женама један од суштинских социјалних механизма којим се оне приморавају да остану у подређеном положају у односу на мушкарце (Declaration on the Elimination of Violence against Women, 1993). У нашем друштву, у коме су дубоко укоренења традиционална, патријархална схватања брака, породице и породичних односа (Miletić-Stepanović, 2005; Milić, 2007), насиље над женама је дуго толерисано и чак подржавано и оправдавано у друштвеној заједници. У патријархалном поретку се мушки чланови породице сматрају апсолутним носиоцима ауторитета и моћи, како економске тако и социјалне, док се жена налази на дну хијерархијске лествице (Milić, 2007). Насиље над женама сматрано је пожељним и легитимним средством „дисциплиновања непослушних жена“, није имало облик дисфункције и поремећаја породичних односа и није пријављивано. Овакво схватање насиља над женама у породици доминирало је све до шездесетих и седамдесетих година XX века (Konstantinović-Vilić & Petrušić, 2005, str. 3). Све док невладине организације и феминистички покрети нису скренули пажњу опште и научне јавности на проблем и заступљеност насиља над женама у породици, у литератури није било озбиљнијих изучавања тог проблема. Породичним законом Републике Србије из 2005. године забрањено је (члан 10) и дефинисано (члан 197) насиље у породици и прописане су мере заштите (члан 198) против члана породице који врши насиље. Законом о спречавању насиља у породици из 2016. године проширен је списак кривичних дела која се сматрају насиљем у породици, чиме су пружене формално-правна подршка и заштита жртава породичног насиља. Насиље у породици се, такође, дефинише и забрањује одредбама Кривичног законика из 2016. године (члан 194) и Законом о јавном реду и миру из 2018. године (чланови 3 и 9).

Резултати претходних истраживања насиља у Србији

Резултати првих студија насиља над женама скрећу пажњу на велику заступљеност насилног понашања према женама, а негативан положај жена објашњен је као последица патријархалности и патрилинеарности. У научним истраживањима је несумњиво доказана веза између патријархалности и насиља над женама (Miletić-Stepanović, 2005, str. 23). Прва студија о насиљу над женама на нашим просторима коју је спровела Вера Ерлих 1971. Године, показала је да је у Србији између два светска рата у 85% породица постојало насилно понашање према женама, што говори о великом степену прихваћености обрасца насилног понашања у породици. Стратегија борбе против насиља није постојала, а није постојала ни свест о присуству насиља (Miletić-Stepanović, 2005, str. 28). Весна Милетић-Степановић спровела је истраживање о седам врста активног насилног понашања у породици: ускраћивање пажње, ускраћивање новца, ускраћивање слободе кретања, викање/ вређање, претње, бацање/разбијање ствари и ударање (Miletić-Stepanović, 2005, str. 29). Конструисан је и индекс насилности са циљем да се истражи учесталост и кумулативност насиља. Анализа ових седам врста активних насилних понашања показала је да насиље постоји у 80% породица. Кад се ови подаци упореде са истраживањем које је спровела Вера Ерлих 1971. године, да се уочи да се није дошло до великог напретка у смањењу насиља над женама, свега 5%. Налази Бет Денич (Bet Denich)

о особеностима патрилинеарних друштава на Балкану указују на закључак да је неповољан положај жена последица патрилинеарности која је уграђена у структуру традиционалних друштава (Miletić-Stepanović, 2005, str. 29–30). Такође, истраживање Весне Николић-Ристановић о насиљу у браку показало је да се првенствено ради о насиљу над женама, на које превасходно утичу социо-демографске карактеристике насилника и жртве и владајући однос моћи међу половима (према Košarac & Ćorluka, 2018, str. 257). Преглед првих истраживања насиља у породици показао је да су се аутори углавном фокусирали на активно, физичко насиље.

Биљана Симеуновић-Патић спровела је истраживање о хомициду хетеросексуалних партнера, анализирајући судске списе Окружног суда и општинских судова на подручју територије града Београда за период од 1985. до 1993. године (Simeunović-Patić, 2002, str. 5–9). Резултати истраживања показују да је у посматраном периоду страдало 13 мушкараца и 78 жена, а насилник је у оба случаја љубавни или брачни партнер/партнерка. Овим истраживањем је потврђено да жене најчешће страдају од својих мушких партнера. Виктимолошко друштво Србије спровело је истраживање о насиљу у породици у Републици Србији док оно још увек није било инкриминисано као кривично дело (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, str. 11–17). Резултати тог истраживања показали су да је сваку трећу испитаницу физички напао неки члан породице, најчешће партнер или супружник. Свака четврта испитаница доживела је претње тешким физичким насиљем, убиством или наношењем тешких телесних повреда, док је свака друга доживела неки облик психичког насиља у породици, при чему је у највећем броју случајева починилац био партнер или супружник. Овим истраживањем је обухваћено психичко насиље. Надаље, сексуално насиље доживело је 9% испитаница, а насилник је најчешће партнер или супружник. У више од 70% случајева насиља у породици насилник је тренутни или бивши партнер или супружник.

Стопе пријављивања насиља надлежним органима су ниске. Полицији је последњи инцидент/насиље пријавило свега 17% испитаница,⁵ центрима за социјални рад 10%, здравственим установама 15%, док 4% случајева насиља није имало судски епилог. Висок је и степен виктимизације деце у насиљу над њиховим мајкама.⁶ Истраживање из области криминологије које је 2002. године спровела Весна Николић-Ристановић показује да жене жртве насиља најчешће долазе из породичних заједница у којима су трпеле дугогодишње насиље (према: Simeunović-Patić, 2002, str. 5–9).

На територији града Београда је 2003. године у оквиру Програма Женско здравље, Аутономног женског центра, спроведено истраживање насиља над женама у породици (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, str. 11–17). Анализом добијених резултата дошло се до података да је 23% испитаница изјавило да је има-

⁵ Жене жртве насиља трпе насиље својих партнера док оно не кулминира и у највећем броју случајева се пријављује последњи догађај (највећи насилни догађај).

⁶ Деца могу бити изложена посредном и непосредном насиљу у породици. Код посредног насиља деца доживљавају психичке и емотивне последице услед присуства сцени насиља над њиховим мајкама, док су код непосредног насиља деца директне жртве насиља у породици.

ло искуство са физичким насиљем,⁷ 6% је пријавило сексуално насиље а починилац је био партнер, 24% њих је доживело физичко или сексуално насиље током живота, док је 4% испитаница доживело сексуално насиље 12 месеци пре истраживања. Забрињавајући је податак да чак 78% физички злостављаних жена никад није затражило помоћ надлежних органа и служби.

Истраживање агресивног понашања мушкараца из 2005. године показује да је оно заступљено у 82,7% породица, а испољава се кроз викање, вређање, ударање и ускраћивање кретања (Dragišić-Labaš, 2016, str. 46). У оквиру студије коју је 2009. године спровело Виктимолошко друштво Србије на територији АП Војводине, добијени су подаци да је од укупног броја испитаница њих 65% преживело неки облик насиља у породици након пунолетства (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, str. 11-17), а починиоци физичког насиља претежно су садашњи или бивши партнер.

Ромски женски центар „Библија“ спровео је 2010. године истраживање у претежно ромским насељима на територијама градова Београда и Крушевца (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, str. 11-17). Резултати су показали да су све испитанице биле изложене неком виду насиља у породици, најчешће физичком, затим психичком, економском и сексуалном, а 90% испитаница изјавило је да су деца била присутна током насиља или изложена насиљу. Као што видимо, овим истраживањем обухваћено је психичко и економско, што представља корак напред у истраживању ових врсте насиља. Разлог непријављивања насиља надлежним органима и службама међу ромским женама је страх да неће добити адекватну заштиту од насилника. Чак 90% испитаница изјавило је да ће жртве проговорити о насиљу кад више не буду могле да издрже злостављање.

Слађана Драгишић-Лабаш је истражила корелације између употребе алкохола и насиља над женама у партнерским односима (Dragišić-Labaš, 2015, str. 259-273). Злоупотреба алкохола је најчешћи узрок насиља и криминалног понашања. Интоксикација делује као дезинхибитор, те услед употребе алкохола долази до „попуштања кочница“, смањује се социјална инхибиција за агресивне поступке и девијантна понашања, долази до ометања когнитивне обраде података, што доводи до нетачне и лоше процене ситуација.

Из наведених примера можемо видети да се домаћа истраживања претежно баве физичким насиљем над женама, док су облици психичког насиља споредно обухваћени у неколико истраживања. Физичко насиље јесте најекстремнији вид насиља и често може имати смртни исход (Lee, Thompson & Mechanic, 2002; Simeunović-Patić, 2002), међутим, у стручној литератури недостају истраживања која се баве психичким, емотивним и економским насиљем. Ове врсте насиља, такође, могу оставити штетне последице на психичко здравље жртава (Coker et al, 2002; Devries et al, 2011). Жртве психичког, емотивног и економског насиља оболевају од депресије, посттрауматског стресног поремећаја, повишене анксиозности, имају

⁷ Индикативна је изјава испитаница да су „имале искуство са физичким насиљем“, а не да су „доживеле физичко насиље“. Таква формулација одговора говори нам да је још увек присутан страх и стид од признања и пријављивања насиља у породици.

поремећаје понашања и суицидне мисли и генерално имају већу преваленцију симптома менталних болести и психичких проблема (Coker et al, 2002; Devries et al, 2011; Ramon et al, 2015). За разлику од физичког насиља за које постоје материјални докази (фото-документација, лекарски извештаји), психичко, емотивно и економско насиље је мање видљиво и тешко га је дефинисати (Ramon et al, 2015), па је самим тим и истраживање отежано. Међутим, неопходно је спровести продубљенија квалитативна истраживања ових врста насиља како би се његови индикатори јасније дефинисали. Тиме би било олакшано његово препознавање и спречиле би се штетне последице по ментално здравље жртава и ескалација у физичко насиље.

Кратак осврт на феминистичко схватање родно заснованог насиља

Невладине организације и феминистички покрети први су скренули пажњу на проблем родно заснованог насиља (Vasiljević, 2008; Ignjatović, 2011; Mršević, 2011; Čičkarić, 2018), насиља супериорног мушкарца над субординираном женом. Феминистички приступ наглашава да насиље над женама осликава родну неравноправност и доминацију мушкарца над женом, односно механизам који користе мушкарци да би одржали контролу и показали моћ. Услед феминизације образовања и пораста броја жена на тржишту рада, као и на водећим функцијама у друштву, традиционална улога мушкарца као хранитеља и главе породице и жене као пожртвоване мајке, супруге и домаћице бледи (Andrić & Milašinović, 2017). То доводи до осећаја несигурности код мушкараца, што води ка томе да у патријархалним друштвима, као што је случај у Србији, породица остаје поље испољавања (и репродуковања) родно заснованог насиља (Miletić-Stepanović, 2005). Насиље „опстаје“ као облик друштвене контроле и „дисциплиновања непослушних жена“.

Феминистички приступ скренуо је пажњу на проблем насиља у породици и покренуло промене у вези са третманом насиља у породици које је дуго било толерисано. Овај приступ се бави проблемима брака и породице кроз анализу традиционалних друштава, родних улога, мушке доминације, сексуалности и сексуалних слобода и женског идентитета. Основне критике тицале су се различитих улога и значаја који се приписује мушкарцима и женама у браку (Vasiljević, 2008, str. 95), односно традиционалног концепта брака и породице као институција које репродукују родне категорије и подређеност жена. Брак репродукује родне улоге као однос надређеног мушкарца и подређене жене. Овај приступ се, такође, бави положајем жена у образовању, јавном и политичком животу, маргинализацијом жена и слично (Mršević, 2011).

Феминистичке теорије настале су као критика патријархата и патријархалног концепта брака, породице и родних улога, који рађају и одржавају неједнакост између мушкараца и жена. Категорије пол/род, моћ, утицај и контрола кључне су за разумевање партнерског насиља (Ignjatović, 2011, str. 58; Čičkarić, 2018). Ове теорије наглашавају да се овде ради о борби за моћ између унапред неједнаких. Кључну улогу у разумевању свих облика насиља мушкараца над женама проналазе у друштвеном статусу пола, у коме је моћ мушкарца у породици део ширег система моћи. Жене кроз социјализацију усвајају полне и родне улоге подређене супруге, мајке и

домаћице и навикавају се на субординиран положај прихватајући га као „сасвим природан и нормалан“.

У оквиру феминистичког приступа насиљу према женама постоје настојања да се изгради феминистички модел који би задржао основне феминистичке претпоставке о корену насиља (патријархат, полне и родне улоге, неједнак однос моћи) у комбинацији са другим приступима, како би се разумеле различите форме насиља. Овај модел задржава фокус на патријархалној опресији жена, али признаје постојање различитих узрока насиља, уз нагласак да овај приступ не позива на декриминализацију насиља над женама, већ позив на истраживање праксе и проширивање теоријских концепата, уз истовремено креирање програма који излазе у сусрет разликама у насиљу и изборима жртава (Ignjatović, 2011, str. 62). Овај концепт је превасходно осмишљен да би одбранио нападе на феминистичке теорије о насиљу над женама које стављају акценат на патријархат и неједнаке односе моћи између мушкараца и жена као главни узрок насиља. Зато је понуђен модел који допушта постојање различитих фактора који утичу на појаву насиља над женама, али је главни акценат и даље на патријархату и категоријама пола/рода, полних/родних улога и неједнаком односу моћи.

Основна предност феминистичких теорија огледа се у историјском и културолошком контексту сагледавања насиља над женама, што је допринело смањењу утицаја теорија о „индивидуалној психопатологији“ жртве и насилника и смањењу окривљивања жртве за изазивање насиља. Циљ феминистичког приступа и интервенција је да се оснаже жене да искораче из својих унапред одређених и друштвено конструисаних улога. Међутим, овај приступ се не бави другим облицима насиља у породици, нити насиљем које чине жене, али је имао снажан утицај на сагледавање насиља над женама као последице патријархалности и неједнаког односа моћи између мушкараца и жена (Ignjatović, 2011, str. 62–63).

Психичко, емотивно и економско насиље

Насиље у породици се појављује у различитим облицима и укључује физичко, сексуално, психичко, емотивно и економско насиље. Оно подразумева насиље над партнерима (супружницима), над децом и над старијим особама (Dragišić-Labaš, 2015, str. 259). Према студији Светске здравствене организације која је обухватила 21 земљу, више од 10% људи доживело је психичку трауму као жртва или сведок насиља (Dragišić-Labaš, 2015, str. 264). Као фактори ризика за појаву насиља у породици наводе се: алкохолизам, поремећај личности – антисоцијални и нарцистички поремећаји личности, шизофренија – параноидна форма, затим биполарни афективни поремећај – манична форма и посттрауматски поремећај (Dragišić-Labaš, 2015, str. 261). За разлику од физичког насиља за које постоје материјални докази,⁸ психичко, емотивно и економско насиље представљају облике насиља који се теже уочавају и теже их је индиковати и инкриминисати (Ramon et al, 2015). Ове врсте злостављања представљају врло суптилан вид насиља које најчешће води у физичко насиље и укључује виктимизацију, запостављање, духовно и интелектуално

⁸ Медицинска документација, фотографије, видео-записи, записници и извештаји са полицијских увиђаја.

злостављање. Жене жртве насиља у породици често нису ни свесне да су изложене овим облицима насиља. Постоје две врсте насилника у породици: непсихопатски и психопатски (Radulović, 2005, стр. 13). Непсихопатски насилници су реактивни и врше насиље из појачаних емоционалних узбуђења, у стресним ситуацијама, док психопатски насилници врше насиље испланирано, хладнокрвно и без емоција.⁹

Психичко насиље се може испољити на различите начине – застрашивањем, континуираним критиковањем, потцењивањем, омаловажавањем, вербалним злостављањем, испољавањем злостављачког ауторитета, непоштовањем жртве, злоупотребом поверења, минимизирањем личности жртве, порицањем и пребацивањем кривице за насиље (које је присутно код сваког облика насиља), изолацијом и узнемиравањем (Ignjatović, 2011). У Посебном протоколу о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, психичко насиље је дефинисано као нарушавање спокојства жртве претњама и применом метода застрашивања са или без употребе оруђа и оружја којима се могу изазвати телесне повреде, а укључује понижававање жртве, контролисање њеног понашања, ускраћивање информација, посрамљивање и омаловажававање, окривљивавање, изолацију од пријатеља и породице, манипулацију децом и омаловажававање жртве у родитељској улози, онемогућавање приступа новцу и другим добрима које утиче на ментално и емотивно стање жртве (Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, 2013, стр. 4). Као специфичан облик психичког насиља наведено је контролисање жртве праћењем, односно ухођењем, прогањање особе, појављивање на месту рада или становања, узнемиравајући позиви, писма и поруке и уништавање жртвине имовине. Психичко и физичко (родно засновано) насиље се могу јавити веома рано, још у адолесцентном узрасту у средњим школама и на факултету (Smith, White & Holland, 2003, стр. 1104-1109). Скоро свака друга жена доживела је неки облик психичког насиља у породици: понижававање и омаловажававање, изолацију, претње и застрашивавање и слично (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, стр. 11-17). Прогањање као облик психичког насиља је најчешће вршено звањем телефоном с различитим мотивима (претње, проверавања, уцењивања), затим сачекивањем испред места становања или упадањем у кућу, односно стан, праћењем, слањем претећих или увредљивих СМС порука, сачекивањем после посла или доласком починиоца на радно место, односно факултет, или као прогањање на све наведене начине (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, стр. 11-17). Прогањање и љубомора представљају висок ризик за насиље са тешким и смртним последицама (Lee, Thompson & Mechanic, 2002, стр. 530-534).

Насиље над женама оставља снажне последице на психичко здравље жена. Психичко насиље претходи физичком насиљу, али истовремено представља и

⁹ Код непсихопатских насилника се јавља грижа савести кад дође до смирења емотивног набоја након извршеног дела насиља, док се код психопатских насилника јавља задовољство услед вршења насиља и потпуно одсуство емпатије и гриже савести, услед чега је много учесталији рецидивизам код психопатских насилника. Непсихопатски насилници врше насиље услед психичког надражења изазваним одређеним поводом, док код психопатских насилника не постоји одређени повод (насиље се врши из задовољства).

његову последицу. Током трпљења насиља жене осећају страх, несигурност и беспомоћност. Термин „психолошки погођен“ користи се да би се описало искуство жена које тренутно нису физички или сексуално злостављане, али осећају страх и беспомоћност (Coker, Smith, McKeown & King, 2000, str. 553). Психолошка рањивост одређује се као континуирана перцепција жена о осетљивости на физичку и психичку опасност, деморализацију и губитак контроле у односу на мушког партнера (Coker, Smith, McKeown & King, 2000, str. 553). Жене жртве психичког насиља често нису ни свесне да су му изложене, тешко индикују ову врсту насиља и стога је пријављивање веома ретко.

Емотивно насиље укључује емоционалне претње и оптужбе, емоционално уцењивање, стварање конфузије и несигурности код жртве, посесивно понашање, постављање нереалних и неостваривих очекивања од жртве, неиспуњавање обећања, емотивну резервисаност, ускраћивање пажње, емотивну равнодушност (Ignjatović, 2011; McManus, 2013). Емотивно насиље је веома суптилно и тешко га је препознати, па је самим тим отежано и његово истраживање.

Економско насиље подразумева насилно одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде и примања, трошење новца искључиво за задовољење сопствених потреба, неиспуњавање обавезе издржавања необезбеђених чланова породице, забрану члану породице да располаже сопственим и/или заједничким приходима, забрану члану породице да се запосли и оствари сопствену зараду (како би се створила/сачувала зависност од злостављача), одузимање средстава рада, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и слично (Vasiljević, 2008; Ignjatović, 2011; Klasnić, 2011; Lown, Schmidt & Wiley, 2006). У Посебном протоколу о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, економско насиље је дефинисано као облик психичког насиља које подразумева неједнаку доступност заједничким средствима, ускраћивање или контролисање приступа новцу, спречавање запошљавања или образовања и стручног напредовања, затим, ускраћивање права на власништво, присиљавање да се одрекне власништва, отуђење ствари без сагласности и томе слично (Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, 2013, str. 5). Економско насиље је најчешћи пратилац осталих облика насиља у породици. Изложеност насиљу може спречити жену да постане економски независна (Lown, Schmidt & Wiley, 2006). Жена која је изложена физичком насиљу претходно је трпела психичко и емотивно насиље које је ескалирало и довело до економске зависности жртве од свог насилника. С друге стране, егзистенцијални проблеми (Mršević, 2011, str. 25–26) су најчешћи разлог остајања у насилној заједници (многе жртве насиља немају куда да оду, нити имају средства за живот). Економско насиље над женом у породици у већини случајева врши њен мушки партнер или супружник. Жени жртви економског насиља се ограничава приступ ресурсима и она се ставља у завистан положај у односу на мушкарца упркос њеним образовним постигнућима. Према подацима из Синтетизованог извештаја о раду центара за социјални рад у Србији за 2012. годину, највећу подгрупу жртава насиља чине жене (68,1%), од чега више од две трећине одрасле жене (32,8%). Према врсти доминантног насиља, најчешће трпе физичко насиље, затим следи психичко насиље, занемаривање и на крају сексуално насиље. Подаци

за економско и емотивно насиље нису наведени (Synthetic Report on the Operation of Centers for Social Work in Serbia for 2012, 2013, str. 68).

Из реченог може се уочити да психичко и емотивно насиље имају сличне индикаторе, што отежава жртви да их разликује. То, такође, отежава њихово истраживање јер ако жртва не може да препозна ком виду насиља је изложена неће моћи да га пријави и објасни. Затим, економско насиље се дефинише као облик психичког насиља, што може бити разлог одсуства података о заступљености ове врсте насиља. Неопходно је израдити протоколе и нацрте истраживања који ће направити јасну разлику између психичког, емотивног и економског злостављања.

Пријављивање насиља у породици и улога полиције

Полиција је служба која је задужена за очување јавног реда и мира, сигурности и поретка, за сузбијања криминалитета (Simović & Zekavica, 2012, str. 43–52) и први државни орган који интервенише у случају пријаве насиља и који улази у сферу приватности породице. Посебно је битна делатност коју полиција предузима приликом приступања делу, прикупљања података о жртви и починиоцу, а нарочито је значајан начин поступања и реаговања полицијских службеника, јер утиче на рецидивирање насиља.¹⁰ Приликом поступања у случају пријаве насиља у породици полиција мора водити рачуна о начину поступања и приступу жртви и починиоцу/насилнику. Полицијски службеници који поступају по пријави за насиље у породици морају бити пажљиви и обазриви у комуникацији, нарочито ако сцени насиља присуствују и деца. По доласку на место криминалног догађаја најбитније је осигурати безбедност жртве и обуздати насилника уколико је насиље у току (Žarković, 2012). Поступање полицијских службеника у случајевима насиља у породици и партнерским односима дефинисано је члановима 14, 15 и 16 Закона о спречавању насиља у породици и стандардизовано Посебним протоколом Министарства унутрашњих послова о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима.

Све до седамдесетих година XX века сматрало се да је насиље над женама у оквиру породице приватна ствар, да га решавају искључиво брачни партнери и да нема потребе за интервенцијом државних органа и институција. Право на приватност било је гарантовано као једно од основних људских права и у већини земаља у случајевима насиља у породици полиција није интервенисала (Konstantinović-Vilić & Petrušić, 2005, str. 3). Полиција није била заинтересована да интервенише у случају насиља над женама и према малом броју извршилаца је предузимано кривично гоњење. Међутим, такав однос према насиљу у породици је промењен. Чланом 10 Породичног закона забрањено је насиље у породици, док су чланом 197 дефини-

¹⁰ У досадашњој пракси поступања приликом пријаве насиља у породици, надлежни полицијски службеници су у већини случајева само изрицали опомене насилницима и давали савете женама да „буду послушне“ и „не изазивају“ насиље. Полицијски службеници нису желели да се баве приватним проблемима супружника и да залазе у интимну породице. Повећањем броја насиља у породици са смртним исходом дошло је до допуне и измене закона који су у значајној мери регулисали начин поступања полицијских службеника у случају пријаве насиља у породици.

сани појам насиља у породици и врсте насиља. Закон о спречавању насиља у породици из 2016. године проширио је списак кривичних дела која су овим законом обухваћена и посебним чланом указао на препознавање насиља (члан 13). Министарство унутрашњих послова Републике Србије је 11. фебруара 2013. године донело Посебан протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, којим је указано на законске обавезе полицијских службеника у случајевима насиља у породици. Протоколом су, такође, дефинисане врсте насиља у породици и партнерским односима (Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, 2013). Затим је августа 2013. године формирана и Радна група за праћење и координацију активности полиције у случајевима насиља у породици.

Многе жене жртве насиља у породици уздржавају се да пријаве насилника, страхујући да ће „обрукати“ своју децу и стигматизовати их у заједници, да ће се ситуација погоршати и да ће се насиље појачати ако пријаве свог насилника; жене жртве насиља немају поверења у полицијске службенике и страхују да ће од њих добити прекор а насилник само упозорење (Simeunović-Patić, 2012). Од укупног броја жена које су доживеле насиље, 2% је пријавило последњи насилни инцидент неком од удружења (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011), а приликом пријаве насиља у породици већина жена жртва насиља у породици преузима на себе одговорност за оно што се догодило и за оно што им је партнер урадио (Straus, 2014). Међутим, ова статистика и пракса је промењена.

Центру за социјални рад је у 2011. години пријављена 8.526 жртва породичног и партнерског насиља, што је за 5.085 више него у 2006. години (3.441), [Графикон 1](#). Пораст пријављивања жртва у Центру за социјални рад може се објаснити деловањем Породичног закона који се примењује од 2006. године. Затим, Центру за социјални рад је у 2016. години пријављено 23.218 жртва породичног и партнерског насиља, што је за 14.737 (36,5%) више него у 2011. години. Овај пораст пријављивања жртва може се додатно објаснити доношењем Посебаног протокола о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима из 2013. године и деловањем Радне групе за праћење и координацију активности полиције у случајевима насиља у породици.

Жене свих старосних доба више трпе све врсте насиља него мушкарци (The Synthetic Report on the Operation of Centers for Social Work in Serbia for 2012, 2013). Најзаступљеније је физичко (44,3%) и психичко насиље (27,8%), као и занемаривање (21,9%), [Табела 1](#). Заступљеност категорија „занемаривање“ и „друго“ индикативно је за истраживање емотивног и економског насиља у породици. Наиме, како ове две врсте насиља нису издвојене, могло би се претпоставити да их жртве сврставају у занемаривање или да не могу да их јасно дефинишу, па их сврставају под друге облике насиља.

Физичко насиље је најзаступљенија врста насиља, затим психичко насиље и занемаривање [Графикон 2](#). За разлику од података из претходних година, извештај из 2016. године обухвата и податке о пријављивању економског насиља (2%), што представља помак у истраживању ове врсте насиља (Report on the Operation of the Centers for Social Work for 2016, 2017). Подаци из 2011. и 2016. године су узети да би

се видело да ли су доношење Посебног протокола о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима и Посебног протокола о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима из 2013. године, као и измене и допуне Породичног закона из 2011. и 2015. године, утицали на повећање пријављивања случајева насиља. Из приложених података се види да су се предузете законодавне мере показале као ефикасне у заштити и пружању подршке жртвама да пријаве насиље [Графикон 2](#).

Број регистрованих дела насиља у породици повећава се из године у годину [Табела 2](#), што се може објаснити ефикасношћу законодавних мера и општим порастом осетљивости друштва на случајеве насиља у породици. Новембра месеца 2016. године, Влада Републике Србије усвојила је Закон о спречавању насиља у породици, који је започео са применом 1. 6. 2017. године. Полицијски службеници на територији Републике Србије од дана примене закона до 31. 12. 2017. године, донели су укупно 13.808 хитних мера, од чега 4.469 мера привременог удаљења учиниоца из стана и 9.339 мера привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој. Укупан број продужених хитних мера износи 7.762 (Sector for Analytics, Telecommunication and Information Technologies of the Republic of Serbia).

До највећег пораста пријављивања насиља у породици дошло је у 2015. години, када је регистровано 1.570 дела више него у претходној години [Табела 2](#), а раст је настављен и у 2016. и 2017. години. Пораст броја пријављивања овог кривичног дела може се објаснити утицајем успостављених механизмима заштите од породичног насиља, пре свега доношењем Посебног протокола о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима и деловањем Радне групе за праћење и координацију активности полиције у случајевима насиља у породици, чиме је, поред законодавне регулативе, пружена подршка жртвама да пријаве насиље. Могло би се, такође, рећи да би увођење додатних, ванзаконских мера, појачало деловање законодавних решења. Условне осуде, друштвено-корисни рад, надокнада штете жртви, самоорганизовање грађана у осуди криминалитета, могли би повољно да утичу на превенцију насиља у породици (Mrvić, 1994, стр. 100–101).

Закључак

Насиље у породици као индикатор родно заснованог насиља представља озбиљан проблем који снажно прожима наше друштво. Породица и даље представља место (репродукције) родно заснованог насиља. Поред физичког насиља које достиже драстичне размере и које све чешће има смртни исход жртве, велики проблем представља насиље које је тешко уочити. Психичко, емотивно и економско насиље и даље добијају малу пажњу стручне јавности, па се о њима мало зна. Ови облици насиља могу имати тешке трајне последице по здравље жртава и могу повратно изазвати негативне последице (жене жртве дугогодишњег насиља све чешће постају убице својих насилника).

У домаћој литератури има мало истраживања која се баве проблемом насиља над женама у породици и она се углавном своде на анализу садржаја судских списа

у случајевима кад је покренут прекршајни/кривични поступак, анализу службених белешки и записника и извештаја полицијских службеника који поступају по пријави о насиљу у породици. У научном дискурсу постоји сагласност да је узрок насиља неједнак однос моћи између мушкараца и жена, односно у патријархалном систему вредности. Физичко насиље је и даље најзаступљенија врста насиља, а њега прате занемаривање и психичко насиље. Прецизних података о свим облицима насиља (психичком, емотивном и економском) нема. Жртве насиља (највероватније) не препознају емотивно и економско насиље, па их перципирају као занемаривање или не могу да их препознају, па их сврставају у друге врсте насиља. У будућности треба осмислити методологију истраживања свих врста насиља у породици како би се тај проблем што боље упознао и како би се осмислила практична решења. Израда протокола истраживања олакшала би истраживачима прецизно дефинисање индикатора свих врста насиља, који би даље помогли жртвама да препознају облик насиља коме су изложене и самим тим олакшало њихово истраживање. Такође су потребна дубинска квалитативна истраживања како би се истражило схватање и перцепција жртава психичког, емотивног и економског насиља. Са друге стране, повећање стопе пријављивања кривичног дела насиља у породици у Србији представља индикатор освешћивања жртава и простор за профилаксу и превенцију свих врста насиља.

У Републици Србији Породични закон из 2005. године првобитно није дао резултате, па се након ступања на снагу овог закона бележи пораст насиља у породици. Тек након што је Министарство унутрашњих послова 2013. године донело Посебан протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима и оформило Радну групу за праћење и координацију активности полиције у случајевима насиља у породици, дошло је до пораста броја пријављивања кривичних дела насиља у породици. Највећи пораст броја пријављивања овог кривичног дела бележи се у периоду 2014-2015. године, што сведочи у прилог ефикасности предузетих мера Министарства унутрашњих послова. Међутим, стопе насиља се и даље не смањују. Како законодавна решења и мере постоје, неопходно је даље пружати подршку жртвама да пријаве насиље. Потребно је увести додатне превентивне мере утицаја на починиоце кривичног дела насиља у породици. Такође је неопходно (и даље) јачати свест друштва о озбиљности проблема (свих врста) насиља у породици и јавни дискурс „ослободити стега патријархалности“.

Sanela D. Andrić¹

Srđan M. Milašinović²

The Academy of Criminalistic and Police Studies

Belgrade (Serbia)

VIOLENCE AGAINST WOMEN IN THE FAMILY³

(Translation In Extenso)

Abstract: Violence against women in the family is a problem affecting our society in which the roots of patriarchy continue to be the source (of reproduction) of gender-based violence. The paper presents some of the domestic research on violence against women in the family in order to see which forms of violence they are targeting. Also, on the basis of secondary material, forms of psychological, emotional and economic violence are described, which victims of violence find more difficult to recognize and are thus not aware of being exposed to them. Based on the data of the Ministry of Interior of the Republic of Serbia, data on registered acts of domestic violence in the period from 2013 to 2017 are presented.

Keywords: family violence, women

Introduction

Domestic violence is a specific type of violence that affects women most often and is one manifestation of discrimination against women and the removal of basic human rights and freedoms.⁴ The very understanding of the concept of family violence did not have the appropriate weight in the past, and it was not sufficiently problematized, both in theory and in practice (Miletić-Stepanović, 2005). Family relationships were viewed as a private matter (Milić, 2007; Vasiljević, 2008), with which the state and the law should not intervene, and the view was that the cases of violence should be regulated by a husband and wife “among themselves”. The United Nations Declaration on the Elimination of Violence against Women states that violence against women is a manifestation of historically unequal relation-

¹ sanela.andric@kpa.edu.rs

² srdjan.milasinoVIC@kpa.edu.rs

³ This paper is the result of the participation in the scientific research project III 47017 "Security and Protection of the Organization and Functioning of Educational System in Serbia (Basic Principles, Principles, Protocols, Procedures and Resource)" financed by the Ministry of education, science and technological development of the Republic of Serbia.

⁴ The right to the inviolability of human integrity, the right to personal freedom, the freedom to decide on the birth of children and the like (more details: Simović & Zekavica, 2012, pp. 296-304).

ships between men and women, leading to the domination of men, discrimination and the prevention of the full development of women, and that violence against women is one of the essential social mechanisms by which they are forced to remain in a subordinate position in relation to men (Declaration on the Elimination of Violence Against Women, 1993). In our society, where traditional patriarchal notions of marriage, family and family relations are deeply rooted (Miletić-Stepanović, 2005; Milić, 2007), violence against women has long been tolerated and even supported and justified in the social community. In the patriarchal order, male members of the family are considered to be absolute bearers of authority and power, both economically and socially, while women are at the bottom of the hierarchical scale (Milić, 2007). Violence against women was considered a desirable and legitimate means of “disciplining disobedient women”, it did not have a form of dysfunction and disorder of family relationships and was not reported. This understanding of violence against women in the family dominated until the sixties and the seventies (Konstantinović-Vilić & Petrušić, 2005, p. 3). Before non-governmental organizations and feminist movements pointed out the problem and the prevalence of violence against women in the family to the general and scientific public, there had been no significant studies on the topic in the scientific literature. The Family Law of the Republic of Serbia from 2005 prohibited (Article 10) and defined (Article 197) domestic violence and prescribed protection measures (Article 198) against a member of the family who performs violence. The Law on the Prevention of Domestic Violence from 2016 expanded the list of crimes considered to be domestic violence, providing formal legal support and protection of victims of domestic violence. Domestic violence is also defined and prohibited by the provisions of the Criminal Code from 2016 (Article 194) and the Law on Public Order and Peace from 2018 (Articles 3 and 9).

Results of previous research on violence in Serbia

The results of the first studies on violence against women draw attention to a high incidence of violent behavior towards women, and the negative position of women is explained as a consequence of the patriarchal order and patrilinealism. In scientific research, the connection between patriarchy and violence against women has been undoubtedly proven (Miletić-Stepanović, 2005, p. 23). The first study on violence against women in our region carried out by Vera Ehrlich in 1971 showed that in Serbia between the two world wars there was violent behavior towards women in 85% of families, which indicates a high degree of acceptance of the pattern of violent behavior in the family. There was no strategy for the fight against violence, and there was no awareness of the presence of violence (Miletić-Stepanović, 2005, p. 28). Vesna Miletić-Stepanović conducted a survey on seven types of acute violent behaviors in the family: denying attention, denying money, denying the freedom of movement, shouting/insulting, threats, throwing/breaking things and physical violence (Miletić-Stepanović, 2005, p. 29). An index of violence was also designed to study the frequency and cumulativity of violence. An analysis of these seven types of active violent behaviors has shown that violence exists in 80% of families. When this data is compared with the research carried out by Vera Ehrlich in 1971, it is obvious that there has not been much progress in reducing violence against women, only 5%. The findings of Bet Denich on the peculiarities of patrilinear societies in the Balkans point to the conclusion that the unfavorable position of women is a consequence of patrilinealism

embedded in the structure of traditional societies (Miletić-Stepanović, 2005, pp. 29-30). Also, Vesna Nikolić-Ristanović's research on violence in marriage showed that violence primarily affects women, which is primarily influenced by the socio-demographic characteristics of the perpetrators and victims and the ruling power relations between the sexes (according to Košarac & Čorluka, 2018, p.257). An overview of the first studies on family violence showed that the authors mainly focused on active, physical violence.

Biljana Simeunović-Patić conducted a research on the homicide of heterosexual partners, analyzing the court records of the District Court and municipal courts in the territory of the city of Belgrade for the period 1985-1993 (Simeunović-Patić, 2002, pp. 5-9). The results of the research showed that, in the observed period, 13 men and 78 women were killed, and that the abuser in both cases was an intimate partner or a spouse. This research confirmed that women are most likely to be hurt by their male partners. The Victimology Society of Serbia conducted a survey on domestic violence in the Republic of Serbia when it has not yet been incriminated as a criminal offense (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, pp. 11-17). The results of this study showed that every third female respondent was physically attacked by a family member, usually the partner or spouse. Every fourth female respondent experienced threats of severe physical violence, murder or serious bodily harm, while every other female respondent experienced some form of psychological violence in the family, and in most cases the perpetrator was the partner or spouse. This research covered psychological violence. Furthermore, 9% of female respondents experienced sexual violence, and the abuser was usually the partner or spouse. In more than 70% of cases of domestic violence, the abuser is a current or former partner or spouse.

The rates of violence being reported to the competent authorities are low. The last incident/violence was reported by only 17% of respondents⁵, 10% to social work centers, 15% to health care institutions, while 4% of violence cases did not have a court epilogue. The degree of children victimization in the violence over their mothers is also high.⁶ The research in the field of criminology conducted by Vesna Nikolić-Ristanović in 2002 showed that female violence victims most often come from family communities where they have suffered long-term violence (according to Simeunović-Patić, 2002, pp. 5-9).

In 2003, in the territory of the City of Belgrade, within the Women's Health Program of the Autonomous Women's Center, a survey on domestic violence against women was conducted (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, pp. 11-17). The analysis of the obtained results showed that 23% of the respondents stated that they had experienced physical violence,⁷ 6% reported sexual violence and the perpetrator was the partner, 24%

⁵ Women who are victims of violence endure the violence of their partners until it culminates, and in most cases the last event (the most violent event) is reported.

⁶ Children may be exposed to direct and indirect domestic violence. In the case of indirect violence, children experience psychological and emotional consequences due to their presence during violence against their mothers, while in the case of direct violence, children are direct victims of domestic violence.

⁷ The respondents' statement that they "had contact with physical violence" and not that they "experienced physical violence" is indicative. Such a response formulation tells us that there is still fear and shame regarding the recognition and reporting of domestic violence.

experienced physical or sexual violence during life, while 4% experienced sexual violence 12 months before the survey. It is a worrying fact that as many as 78% of physically abused women have never requested the help of competent authorities and services.

A 2005 study on aggressive behavior of men showed that it is present in 82.7% of families, and is manifested through shouting, insulting, physical violence and denial of movement (Dragišić-Labaš, 2016, p. 46). In the study conducted by the Victimology Society of Serbia on the territory of the Autonomous Province of Vojvodina in 2009, 65% of the total number of female respondents survived some form of domestic violence after adulthood (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, pp. 11-17), and the perpetrators of physical violence were mostly current or former partners.

The Roma Women's Center "Bible" conducted a research in predominantly Roma settlements in the territories of the cities of Belgrade and Kruševac in 2010, (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, pp. 11-17). The results showed that all female respondents were exposed to some type of domestic violence, mostly physical, psychological, economic and sexual, and 90% of respondents said that children were present during violence or exposed to violence. As we see, this research has encompassed both psychological and economic violence, which is a step forward in the study of these types of violence. The reason for non-reporting violence to competent authorities and services among Roma women is the fear that they will not receive adequate protection from the perpetrators. As many as 90% of respondents said that victims would talk about violence when they could no longer tolerate abuse.

Sladjana Dragišić-Labaš has investigated the correlations between the use of alcohol and violence against women in partnerships (Dragišić-Labaš, 2015, pp. 259-273). The abuse of alcohol is the most common cause of violence and criminal behavior. Intoxication prevents inhibition, so there is a "release of all brakes" as a result of alcohol use, the social inhibition for aggressive actions and deviant behavior is reduced, there is interference with cognitive data processing, which leads to inaccurate and poor assessment of the situation.

From the above examples, we can see that domestic research predominantly deals with physical violence against women, while forms of psychological violence are incidentally included in several surveys. Physical violence is the most extreme type of violence and can often have a fatal outcome (Lee, Thompson & Mechanic, 2002; Simeunović-Patić, 2002); however, there is lack of research on the psychological, emotional and economic violence in professional literature. These types of violence can also leave harmful effects on the psychological health of victims (Coker et al., 2002; Devries et al., 2011). The victims of psychological, emotional and economic violence are affected by depression, posttraumatic stress disorder, increased anxiety, behavioral disorders and suicidal thoughts, and generally have a greater prevalence of symptoms of mental illness and mental problems (Coker et al., 2002; Devries et al., 2011; Ramon et al., 2015). Unlike physical violence for which there is material evidence (photo documentation, medical reports), psychological, emotional and economic violence are less visible and difficult to define (Ramon et al., 2015), hence the research is more difficult. However, it is necessary to conduct a more comprehensive qualitative research on these types of violence in order to clarify their indicators more clearly. This would make it easier to identify them and prevent harmful consequences for the mental health of victims and escalation into physical violence.

A brief overview of the feminist understanding of gender-based violence

Non-governmental organizations and feminist movements first drew attention to the problem of gender-based violence (Vasiljević, 2008; Ignjatović, 2011; Mršević, 2011; Čičkarić, 2018), the violence of a superior man over a subordinated woman. The feminist approach emphasizes that violence against women reflects gender inequality and the dominance of a man over a woman, that is, a mechanism used by men to maintain control and demonstrate power. Due to the feminization of education and the increase in the number of women in the labor market, as well as on the leading functions in society, the traditional role of the man as a bread winner and head of the family and the woman as a devoted mother, wife and housewife fade (Andrić & Milašinović, 2017). This leads to feelings of insecurity among men, which in turn leads to the fact that in patriarchal societies, as in the case of Serbia, the family remains the field of manifestation (and reproduction) of gender-based violence (Miletić-Stepanović, 2005). Violence “persists” as a form of social control and “discipline of disobedient women”.

The feminist approach drew attention to the problem of domestic violence and initiated changes in the treatment of domestic violence that has long been tolerated. This approach addresses the problems of marriage and family through the analysis of traditional societies, gender roles, male domination, sexuality, sexual freedom and female identity. Basic criticisms concerned the different roles and significance attributed to men and women in marriage (Vasiljević, 2008, p. 95), that is, the traditional concept of marriage and family as institutions that reproduce gender categories and the subordination of women. Marriage reproduces gender roles as a relationship between a superior man and a subordinate woman. This approach also deals with the position of women in education, public and political life, marginalization of women and the like (Mršević, 2011).

Feminist theories have emerged as a critique of the patriarchy and the patriarchal concept of marriage, family, and gender roles, which produce and maintain inequality between men and women. The categories of gender/sex, power, influence and control are key to understanding partner violence (Ignjatović, 2011, p. 58; Čičkarić, 2018). These theories emphasize that this is a power struggle between pre-unequal sides. A key role in understanding all forms of male violence against women is found in the social status of genders, in which the power of a man in the family is part of a wider system of power. Women adopt the gender role of a subordinate wife, mother and housewife through socialization, and get used to the subordinate position, accepting it as “completely natural and normal”.

Within the framework of the feminist approach to violence against women, there are efforts to build a feminist model that would maintain basic feminist assumptions about the root of violence (patriarchy, gender roles, unequal power relations) in combination with other approaches in order to understand the different forms of violence. This model retains the focus on the patriarchal oppression of women, but recognizes the existence of various causes of violence, with the emphasis that this approach does not call for the decriminalization of violence against women, but for research into practice and for the extension of theoretical concepts, while creating programs that meet the differences in violence and the decisions of victims (Ignjatović, 2011, p. 62). This concept is primarily designed to deflect attacks on feminist theories about violence against women that

put emphasis on patriarchy and unequal power relations between men and women as the main cause of violence. This is why a model is offered that allows for the existence of various factors that influence the occurrence of violence against women, but the main emphasis is still on the patriarchy and sex/gender categories and gender roles, and unequal power relations.

The basic advantage of feminist theories is reflected in the historical and cultural context of observing violence against women, which contributed to reducing the impact of the theory of "individual psychopathology" of the victim and the perpetrator and reducing the blame of victims for provoking violence. The aim of the feminist approach and intervention is to empower women to escape from their predetermined and socially constructed roles. However, this approach does not deal with other forms of domestic violence or violence performed by women, but it has had a strong impact on the perception of violence against women as a consequence of patriarchy and unequal power relations between men and women (Ignjatović, 2011, pp. 62-63).

Psychological, emotional and economic violence

Domestic violence occurs in various forms and includes physical, sexual, psychological, emotional and economic violence. It involves violence against partners (spouses), children and elderly people (Dragišić-Labaš, 2015, p. 259). According to a WHO study that included 21 countries, more than 10% of people experienced a psychological trauma as a victim or witness of violence (Dragišić-Labaš, 2015, p. 264). The risk factors of domestic violence that are mentioned are: alcoholism, personality disorders - antisocial and narcissistic personality disorders, schizophrenia - paranoid form, then bipolar affective disorder - manic form and posttraumatic disorder (Dragišić-Labaš, 2015, p. 261). Unlike physical violence for which there is material evidence,⁸ psychological, emotional and economic violence are forms of violence that are more difficult to spot and more difficult to pinpoint and incriminate (Ramon et al., 2015). These kinds of abuse represent a very subtle form of violence that most often leads to physical violence and includes victimization, neglect, spiritual and intellectual abuse. Female victims of domestic violence are often not aware that they are exposed to these forms of violence. There are two types of abusers in the family: non-psychopathic and psychopathic ones (Radulović, 2005, p. 13). Non-psychopathic abusers are reactive and commit violence due to an increased emotional excitement, in stressful situations, while psychopathic abusers commit violence in a planned, cold-blooded and unemotional manner.⁹

Psychological violence can be manifested in various ways - intimidation, continuous criticism, underestimation, degrading, verbal abuse, a manifestation of abusive authority, a disrespect of the victim, an abuse of trust, a minimization of the victim's personality,

⁸ Medical documentation, photographs, videos, records and reports from police investigations.

⁹ Non-psychopathic abusers experience remorse when the emotional charge has settled after the committed act of violence, while psychopathic abusers experience satisfaction due to violence and a complete absence of empathy and remorse, which is why recidivism is more frequent with psychopathic abusers. Non-psychopathic abusers commit violence because of psychological irritation induced by a certain cause, while with psychopathic abusers there is not a specific cause (violence is done out of satisfaction).

the denial and transfer of guilt for violence (which is present in every form of violence), isolation and harassment (Ignjatović, 2011). In the Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, psychological violence is defined as a violation of victim's tranquility by threats and the use of intimidation methods with or without the use of the means and weapons that can cause bodily harm, including the humiliation of the victim, controlling victim's behavior, denying information, embarrassing and belittling, blaming, isolating from friends and family, manipulating children and degrading the victim in a parental role, disabling access to money and other goods that affect the mental and emotional state of the victim (Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, 2013, p. 4). As a specific form of psychological violence, following victim's movements, that is, stalking, harassing a person, appearing at the place of work or residence, making disturbing calls, sending letters and messages and destroying the victim's property. Psychological and physical (gender-based) violence can occur very early, even in adolescent ages in secondary schools and at college (Smith, White & Holland, 2003, pp. 1104-1109). Almost every other woman experienced some form of psychological violence in the family: humiliation and degrading, isolation, threats and intimidation, and the like (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, pp. 11-17). Harassment as a form of psychological violence is most often performed by phone calls with various motives (threats, checking, blackmailing), then by waiting in front of the place of residence or breaking into the house or apartment, by stalking, sending threatening or offending SMS messages, waiting for the victim after work or appearing at the victim's workplace, or faculty, or as harassment in all of these ways (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011, pp. 11-17). Harassment and jealousy pose a high risk of violence with severe and fatal consequences (Lee, Thompson & Mechanic, 2002, pp. 530-534).

Violence against women has a strong impact on the mental health of women. Psychological violence precedes physical violence, while simultaneously representing its consequence. During the violence, women feel fear, insecurity and helplessness. The term "psychologically affected" is used to describe the experience of women who are not physically or sexually abused at the moment, but feel fear and helplessness (Coker, Smith, McKeown & King, 2000, p. 553). Psychological vulnerability is defined as a continuous perception of women of being sensitive to a physical and psychological danger, demoralization and loss of control in relation to the male partner (Coker, Smith, McKeown & King, 2000, p. 553). Women who are victims of psychological violence are often unaware of being exposed to it, find it hard to point out this type of violence and, therefore, they rarely report it.

Emotional violence includes emotional threats and accusations, emotional blackmail, creating confusion and inducing the feeling of insecurity, possessive behavior, setting unrealistic and unattainable expectations of the victim, failure to fulfill promises, emotional reservation, deprivation of attention, emotional indifference (Ignjatović, 2011; McManus, 2013). Emotional violence is very subtle and difficult to pinpoint, and hence its research is difficult.

Economic violence involves a forcible seizure of money and valuable things, controlling earnings and income, spending money solely for the satisfaction of one's own

needs, failing to fulfill the obligation to support uneducated family members, banning a family member from own and/or joint income, banning a family member from engaging in employment and achieving own income (in order to create/maintain dependency on the abuser), seizing labor resources, imposing the obligation to continuously submit detailed reports on the spending of money and the like (Vasiljević, 2008; Ignjatović, 2011; Klasnić, 2011; Lown, Schmidt & Wiley, 2006). In the Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, economic violence is defined as a form of psychological violence that implies unequal access to joint means, the denial or control of access to money, the prevention of employment or education and professional advancement, the denial of property rights, forcing someone to renounce ownership, the confiscation of items without consent and so on (Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, 2013, p. 5). Economic violence is the most frequent companion of other forms of domestic violence. Exposure to violence can prevent a woman from becoming economically independent (Lown, Schmidt & Wiley, 2006). A woman exposed to physical violence had previously suffered from psychological and emotional violence that escalated and led to the economic dependence of the victim on her abuser. On the other hand, existential problems (Mršević, 2011, pp. 25-26) are the most frequent reason for staying in a violent community (many victims of violence have no place to go, nor do they have livelihoods). Economic violence against a woman in the family is in most cases performed by her male partner or spouse. A female victim of economic violence is denied free access to resources and she is placed in a dependent position compared to a man despite her educational achievements. According to the Synthetic Report on the Operation of Centers for Social Work in Serbia for 2012, the largest subgroup of violence victims consists of women (68.1%), more than two thirds of whom are adults (32.8%). According to the type of dominant violence, they most often suffer physical violence, followed by psychological violence, neglect and ultimately sexual violence. Data for economic and emotional violence are not listed (Synthetic Report on the Operation of Centers for Social Work in Serbia for 2012, 2013, p. 68).

It can be noted from this that psychological and emotional violence have similar indicators, which makes it difficult for victims to differentiate between them. This also complicates the research, in case that the victim cannot recognize the type of violence she is exposed to, she will not be able to report it and explain it. Further, economic violence is defined as a form of psychological violence, which can be a reason for the absence of data on this type of violence. It is necessary to develop protocols and research plans that will clearly show the difference between psychological, emotional and economic abuse.

Reporting domestic violence and the role of the police

Police is a service in charge of preserving public order and peace, security, combating criminality (Simović & Zekavica, 2012, pp. 43-52) and is the first state authority to intervene in the event of reported violence and to enter the sphere of family privacy. The activity of the police in dealing with the act, collecting data about the victim and the perpetrator, is particularly important, and the way the police officers act and react

is particularly significant, as it affects the recurrence of violence.¹⁰ While acting on the reported domestic violence, the police must take into account the manner of treatment and approach to the victim and the perpetrator/abuser. Police officers acting on reported domestic violence must be careful and cautious in communication, especially if children are present in the violence scene. Upon arrival at the crime scene, it is essential to ensure the safety of the victim and to restrain the perpetrator if violence is ongoing (Žarković, 2012). The conduct of police officers in cases of domestic and intimate partner violence is defined in Articles 14, 15 and 16 of the Law on the Prevention of Domestic Violence and is standardized by the Special Protocol of the Ministry of the Interior on the Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women.

Until the seventies, it was considered that violence against women in the family was a private matter, solved solely by marital partners and that there was no need for intervention by state authorities and institutions. The right to privacy was guaranteed as one of the basic human rights and the police did not intervene in the cases of domestic violence in the majority of countries (Konstantinović-Vilic & Petrušić, 2005, p. 3). Police were not interested in intervention in cases of violence against women, and a small number of perpetrators were prosecuted. However, such attitude towards domestic violence has changed. Section 10 of the Family Law prohibits domestic violence, while Article 197 defines the concept of domestic violence and types of violence. The Law on the Prevention of Domestic Violence from 2016 expanded the list of crimes that were included in this Law and pointed to recognizing violence in a specific article (Article 13). On February 11, 2013, the Ministry of Interior of the Republic of Serbia adopted a Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, pointing out the legal obligations of police officers in cases of domestic violence. The Protocol also defined the types of domestic and intimate partner violence (Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women, 2013). Then, in August 2013, a Working Group was established to monitor and coordinate police activities in cases of domestic violence.

Many women who are victims of domestic violence refrain from reporting abusers, fearing that they will “disgrace” their children and stigmatize them in the community, that the situation will worsen and that violence will increase if they report their abuser; Women who are victims of violence do not trust the police officers and fear that they will be reproached and that the abuser will be only reprimanded (Simeunović-Patić, 2012). Of the total number of women who have experienced violence, 2% reported the latest violent incident to some of the associations (National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, 2011), and in reporting domestic violence, the majority of female victims of domestic violence expressed self-responsibility for what had happened and what their partner had done to them (Straus, 2014). However, this statistics and practice has changed.

¹⁰ In the previous practice of acting on reported domestic violence, police officers in most cases merely admonished abusers and advised women to “obey” and “not to provoke” violence. Police officers did not want to deal with the private problems of the spouses and invade the intimacy of the family. An increased number of violence cases in the family with fatalities resulted in amendments to the laws that significantly regulated the manner in which police officers act in the event of reported domestic violence.

In 2011, the Center for Social Work had 8,526 reports of victims of family and partner violence, which is 5,085 more than in 2006 (3,441), [Graph 1](#). The increase in the number of cases reported to the Center for Social Work can be explained by the implementation of the Family Law that has been in place since 2006. Then, in 2016, the Center for Social Work had 23,218 reported cases of family and partner violence, which is 14,737 (36.5%) more than in 2011. This increase in the number of reported cases can be further explained by the adoption of the Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women from 2013 and the operation of the Working Group for Monitoring and Coordination of Police Activities in the Case of Domestic Violence.

Women of all ages suffer from all types of violence more often than men (The Synthetic Report on the Operation of Centers for Social Work in Serbia for 2012, 2013). The most frequent are physical (44.3%) and psychological violence (27.8%), as well as neglect (21.9%), [Table 1](#). The representation of categories “Neglect” and “Other” is indicative for the study of emotional and economic violence in the family. Namely, since these two types of violence have not been singled out, it can be assumed that the victims classified them as neglect or that they could not clearly define them, so that they classified them as other forms of violence.

Physical violence is the most common type of violence, followed by psychological violence and neglect [Graph 2](#). Unlike data from the previous years, the 2016 report also includes data on the reported economic violence (2%), which is a shift in the research of this type of violence (Report on the Operation of the Centers for Social Work for 2016, 2017). Data from 2011 and 2016 were taken to see if the adoption of the Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women and the Special Protocol For Action of The Centre for Social Work – Custody Authority in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence against Women from 2013, as well as the amendments to the Family Law from 2011 and 2015, influenced the increase in reported cases of violence. The information provided shows that the legislative measures have shown to be effective in protecting and providing support to the victims of reported violence [Graph 2](#).

The number of registered acts of domestic violence increases year by year [Table 2](#), which can be explained by the effectiveness of legislative measures and a general increase in social sensitivity to the cases of domestic violence. In November 2016, the Government of the Republic of Serbia adopted the Law on the Prevention of Domestic Violence, which began on 1 June 2017. Police officers on the territory of the Republic of Serbia, from the date the law began to be applied until December 31, 2017, brought a total of 13,808 emergency measures, 4,469 of which were the measures of temporary removal of the perpetrator from the place of residence and 9,339 were the measures of temporary prohibition to the perpetrator to contact the victim of violence or approach her in any way. The total number of extended emergency measures was 7,762 (Sector for Analytics, Telecommunications and Information Technologies of the Republic of Serbia).

The largest increase in reported domestic violence occurred in 2015, when there were 1,570 registered cases more than in the previous year [Table 2](#), and the growth of this number continued in 2016 and 2017. The increase in the number of reports of this offense can be explained by the impact of the mechanisms for the protection against domestic

violence, primarily by the adoption of the Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women and through the operation of the Working Group for Monitoring and Coordination of Police Activities in the Case of Domestic Violence, which, in addition to the legislation, provided support to the victims who reported violence. It could also be argued that the introduction of additional, extra-legal measures would enhance the implementation of legislative solutions. Conditional convictions, community service, compensation for victims, self-organization of citizens in condemning the crimes could have a positive impact on the prevention of family violence (Mrvić, 1994, pp. 100-101).

Conclusion

Domestic violence as an indicator of gender-based violence is a serious problem that strongly permeates our society. The family still represents the place (of reproduction) of gender-based violence. In addition to physical violence that is reaching drastic proportions with an increasing number of mortal outcomes, the major problem is violence that is hard to perceive. Psychological, emotional and economic violence continues to receive little attention from the professional public, so little is known about them. These forms of violence can have severe lasting consequences on the health of the victims and can lead to negative repercussions (female victims of long-standing violence increasingly become the murderers of their abusers).

There is little research in domestic literature dealing with the problem of violence against women in the family, and it is mainly reduced to the analysis of the content of court files when misdemeanor/criminal proceedings have been initiated, the analysis of official records, files and reports given by police officers acting on reported violence in the family. In scientific discourse, there is an agreement that the cause of violence is an unequal power relationship between men and women, that is, in the patriarchal system of values. Physical violence is still the most common type of violence, accompanied by neglect and psychological violence. There is no precise data on all forms of violence (psychological, emotional and economic). Victims of violence (most likely) do not recognize emotional and economic violence, they perceive them as neglect or cannot recognize them, and thus classify them as other types of violence. In the future, the methodology for researching all types of domestic violence should be designed in order to better understand this problem and to develop practical solutions. The development of a research protocol would make it easier for researchers to define precise indicators of all types of violence, which would further help victims recognize the form of violence they were exposed to and thus ease the research. Deep qualitative research is also needed to explore the perceptions and understanding of the victims of psychological, emotional and economic violence. On the other hand, an increase in the rate of domestic violence being reported in Serbia is an indicator of victims' increased awareness and it represents an area for prophylaxis and prevention of all types of violence.

In the Republic of Serbia, the 2005 Family Law did not originally provide results and domestic violence increased even after the application of this law. It was only after the Ministry of the Interior passed the Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women in 2013 and established the

Working Group for Monitoring and Coordination of Police Activities in the Case of Domestic Violence that there was an increase in the number of reported crimes of domestic violence. The largest increase in the number of reported criminal offenses was recorded in the period 2014-2015, which testifies in support of the efficiency of the measures undertaken by the Ministry of Interior. However, the rates of violence still do not decrease. As legislative solutions and measures exist, it is necessary to continue to provide support to the victims who report violence. It is necessary to introduce additional preventive measures which would influence the perpetrators of the criminal act of domestic violence. It is also necessary (to continue) to strengthen the awareness of the society about the seriousness of the problem (of all types) of domestic violence and to “free the public discourse of the patriarchal constraints”.

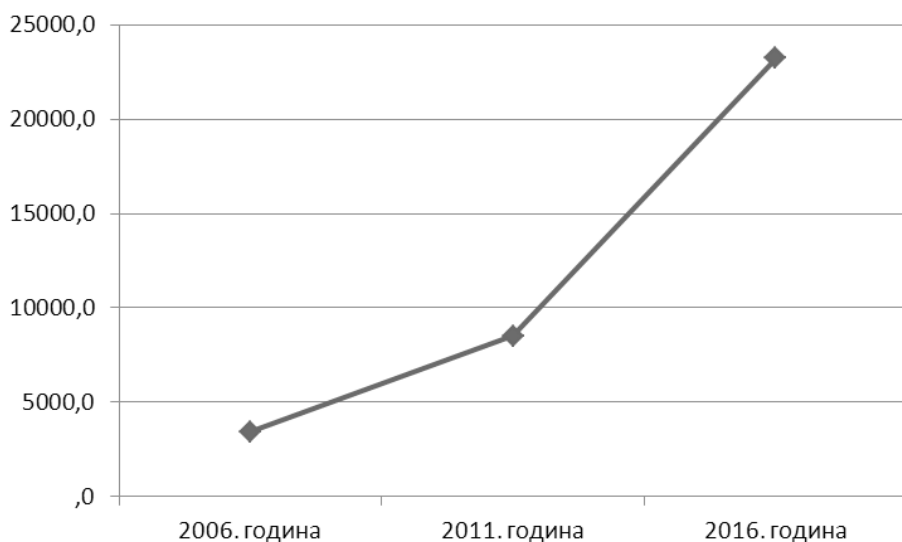
REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Andrić, S., Milašinović, S. (2018). Globalization and partner violence. *Kultura polisa*. No. 35, Vol. XV, pp. 177-189. Available at <http://kpolisa.com/?book=kultura-polisa-br-35-godina-xv-2018> [In Serbian]
- Čičkarić, L. (2018). The feminist approach to discursive criticism of gender equality. *Sociologija*, 60 (1), pp. 288-298. DOI: <https://doi.org/10.2298/SOC1801288C> [In Serbian]
- Coker L. A., Davis E. K., Arias I., Desai S., Sanderson M., Brandt M. H. & Smith H. P. (2002): Physical and mental health effects of intimate partner violence for men and women. *American journal of preventive medicine*, 23(4), p.260-268.
- Coker, A. L., Smith, P. H., McKeown, R. E., & King, M. J. (2000). Frequency and correlates of intimate partner violence by type: physical, sexual, and psychological battering. *American journal of public health*, 90(4), 553.
- Criminal Law. *Službeni glasnik Republike Srbije*, No. 85/2005, 88/2005- ispr., 107/2005- ispr., 72/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016. [In Serbian]
- Declaration on the Elimination of Violence against Women, 48/104 of 20 December 1993. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>
- Devries K., Watts C., Yoshihama M., Kiss L., Schraiber B. L., Deyessa N., Heise L., Durand J., Jessie M., Henrica J., Yemane B., Mary E. & Garcia-Moreno C. (2011): Violence against women is strongly associated with suicide attempts: evidence from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women. *Social science & medicine*, 73(1), p. 79-86.
- Dragišić-Labaš, S. (2015). Domestic Violence and Alcohol Use: Treatment Measures and Case Reports. *Sociologija*. Vol. LVII, No. 2, pp. 259-273. DOI: [10.2298/SOC1502259D](https://doi.org/10.2298/SOC1502259D) [In Serbian]
- Dragišić-Labaš, S. (2016). Victimized and stigmatized women in an alcoholic partnership. *Sociološki pregled*. Vol L, No. 1, pp. 41-58. DOI: [10.5937/socpreg1601041D](https://doi.org/10.5937/socpreg1601041D) [In Serbian]
- Family law. *Službeni glasnik Republike Srbije*, No. 18/2005, 72/2011- dr. zakon, 6/2015. [In Serbian]
- Family law. *Službeni glasnik Republike Srbije*, No. 18/2005. [In Serbian]

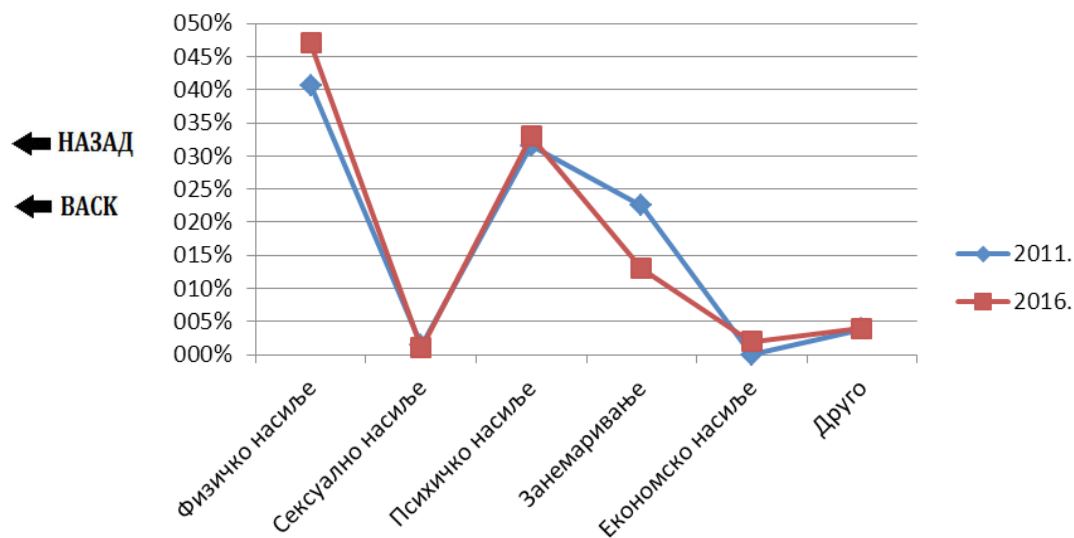
- Government of Republic of Serbia (2011). National Strategy for Prevention and Elimination of Violence against Women in the Family and in Intimate Partner Relationship, *Službeni glasnik Republike Srbije*, No. 027/2011. [In Serbian]
- Ignjatović, T. (2011). *Violence against women in intimate partnership: model of coordinated community response*. Rekonstrukcija ženski fond. [In Serbian]
- Klasnić, K. (2011). Economic violence against women in intimate relationships in Croatian society - conceptual assumptions. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja okoline*, 20 (3), 335-355. [In Croatian]
- Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N. (2005). Police response to domestic violence. *Temida*. Vol.8, No.3, pp. 3-10. [In Serbian]
- Košarac, B., Čorluka, B. (2018). Representations of themes from Sociology of Family in Sociološki pregled/ Sociological review (1938-2017). *Sociološki pregled*, vol. LII (2018), no. 1, 252–272. [doi:10.5937/socpreg52-16762](https://doi.org/10.5937/socpreg52-16762)
- Law on Public Order and Peace. *Službeni glasnik Republike Srbije*, No. 6/2016, 24/2018. [In Serbian]
- Law on the Ratification of Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. *Službeni glasnik SFRJ- Međunarodni ugovori*, No. 11/81. [In Serbian]
- Law on the Prevention of Domestic Violence. *Službeni glasnik Republike Srbije*, Br. 94/2016. [In Serbian]
- Lee, R. K., Thompson, V. L. S., & Mechanic, M. B. (2002). Intimate partner violence and women of color: A call for innovations. *American Journal of Public Health*, 92(4), 530-534.
- Lown, E. A., Schmidt, L. A., & Wiley, J. (2006). Interpersonal violence among women seeking welfare: unraveling lives. *American Journal of Public Health*, 96(8), 1409-1415.
- McManus, A. M. (2013). Sentimental Terror Narratives Gendering Violence, Dividing Sympathy. *Journal of Middle East Women's Studies*, 9 (2), 80-107.
- Miletić-Stepanović, V. (2005). Violence against women as a risk for social transformation. *Temida*. Vol.8, No.3, 21-32. [In Serbian]
- Milić, A. (2007). *Sociology of the family*. Beograd: Čigoja štampa. [In Serbian]
- Ministry of Interior of the Republic of Serbia (2013). *Special Protocol on Conduct of Police Officers in Cases of Domestic and Intimate Partner Violence Against Women*, February 11th Available at <https://www.sigurnakuca.net/upload/documents/PlaviTekst.pdf> [In Serbian]
- Ministry of Interior of the Republic of Serbia (2014). *Work information booklet of the Ministry of Interior of the Republic of Serbia*. Available at <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/> [In Serbian]
- Ministry of Interior of the Republic of Serbia (2015). *Work information booklet of the Ministry of Interior of the Republic of Serbia*. Available at <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/> [In Serbian]
- Ministry of Interior of the Republic of Serbia (2016). *Work information booklet of the Ministry of Interior of the Republic of Serbia*. Available at <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/> [In Serbian]
- Ministry of Interior of the Republic of Serbia, Sector for Analytics, Telecommunication and Information Technologies. Available at <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/> [In Serbian]

- Ministry of Labor, Employment and Social Policy (2013). Special Protocol on the Treatment of Centers for Social Work. Beograd. [In Serbian]
- Mršević, Z. (2011). *Towards a democratic society: Gender equality*. Institut društvenih nauka. Beograd: Čigoja štampa. [In Serbian]
- Mrvić, N. (1994). Diversion outline of the criminal-legal system - reality or utopia. *Sociološki pregled*, Vol XXVIII (1), 99-105. Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloski-pregled-1994/> [In Serbian]
- Radulović, D. (2005). Characteristics and consequences of psychopathic violence in the family. *Temida*. Vol.8, No.3, 11-20. [In Serbian]
- Ramon S., Vakalopoulou A., Lloyd M., Rolle L., Roszcynskya-Michta J.& Videmsek P. (2015): Understanding the connections between intimate partner domestic violence and mental health within the European context: implications for innovative practice. *Dialogue in Praxis. A Social Work International Journal*, 28 (1-2), 1-21.
- Report on the Operation of the Centers for Social Work for 2011* (2012). Republički zavod za socijalnu zaštitu. [In Serbian]
- Report on the Operation of the Centers for Social Work for 2016* (2017). Republički zavod za socijalnu zaštitu. [In Serbian]
- Simeunović-Patić, B. (2002). Homicide of heterosexual partners: criminological and victimological characteristics. *Temida*. Vol 5, No. 3, 2-11. [In Serbian]
- Simeunović-Patić, B. (2012). Factors of gender-based violence, the consequences of victimization, the need to protect victims. In: *Gender Equality and Gender-Based Violence*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija. 89-125. [In Serbian]
- Simović, D., Zekavica, R. (2012). *Police and human rights*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija. [In Serbian]
- Smith, P. H., White, J. W., & Holland, L. J. (2003). A longitudinal perspective on dating violence among adolescent and college-age women. *American Journal of Public Health*, 93(7), 1104-1109.
- Straus, M. A. (2014). Addressing violence by female partners is vital to prevent or stop violence against women: Evidence from the multisite batterer intervention evaluation. *Violence Against Women*, 20 (7), 889-899.
- The Synthetic Report on the Operation of Centers for Social Work in Serbia for 2012* (2013). Beograd: Republički zavod za socijalnu zaštitu. [In Serbian]
- Vasiljević, L. (2008). Feminist criticism of marriage, family and parenthood. In: *Somebody said feminism?* Sarajevo: Sarajevo Open centre, 118-143. [In Serbian]
- Žarković, M. (2012). *Criminalistic tactic*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija. [In Serbian]
- Žarković, M. (2012). Gender-based violence and the treatment of police officers. In: *Gender Equality and Gender-Based Violence*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, 129-172. [In Serbian]

APPENDIX / ПРИЛОЗИ

Графикон 1. Жртве насиља у породици у Центру за социјални рад (2006, 2011, 2016)
 Graph 1. Victims of domestic violence at the Center for Social Work (2006, 2011, 2016)

Графикон 2. Пријаве насиља у породици према доминантној врсти насиља (2011, 2016)
 Graf 2. Reporting domestic violence according to the dominant type of violence (2011, 2016)

Табела 1. Структура жртава насиља у породици
 према доминантној врсти насиља
 Table 1. The structure of victims of domestic violence
 according to the dominant type of violence

Доминантна врста насиља / The dominant type of violence	Старосне групе жртава насиља у породици/ Age groups of victims of domestic violence								
	Деца/ Children (0 17)		Млади/ Young (18 25)		Одрасли/ Adults (26 64)		Старији/ Older (64 ≥)		Укупно/ In total
	м/м	ж/ф	м/ф	ж/м	м/ф	ж/ф	м/м	ж/ф	
Физичко насиље/ Physical violence	585 14,2%	596 14,4%	77 1,9%	246 5,9%	248 6,0%	1.912 46,3%	134 3,2%	333 8,1%	4131 100,0 44,3%
Sexual violence/ Сексуално насиље	24 15,4%	94 60,2%	0 0,0%	10 6,4%	1 0,6%	21 13,5%	2 1,3%	4 2,6%	156 100,0 1,7%
Психичко насиље/ Psychic violence	435 16,8%	490 18,9%	99 3,8%	162 6,2%	196 7,6%	876 33,7%	75 2,9%	262 10,1%	2595 100,0 27,8%
Занемаривање/ Neglect	741 36,2%	702 34,3%	52 2,5%	53 2,6%	46 2,3%	173 8,5%	108 5,3%	170 8,3%	2045 100,0 21,9%
Друго/ Other	68 17,1%	52 13,1%	10 2,5%	42 10,6%	33 8,3%	77 19,3%	43 10,8%	73 18,3%	398 100,0 4,3%
Укупно/ In total	1853 19,9%	1.934 20,7%	238 2,5%	513 5,5%	534 5,7%	3059 32,8%	362 3,9%	842 9,0%	9325 100,0%

Извор: Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2012. годину.

Source: The Synthetic Report on the Operation of Centers for Social Work in Serbia for 2012

Табела 2. Регистрована кривична дела насиља у породици (2012–2017)
Tabela 2. Domestic violence crimes registered (2012-2017)

Година/ Year	Број регистрованих дела/ Number of registered acts
2012.	3657
2013.	3668
2014.	3774
2015.	5344
2016.	6244
2017.	7095

Извор: Информатор о раду Министарства унутрашњих послова и Сектор за аналитику, телекомуникационе и информационе технологије Републике Србије.

Source: Work Information Booklet of the Ministry of Interior and the Department for Analytics, Telecommunication and Information Technologies of the Republic of Serbia

← НАЗАД

← BACK